

ความเป็นมาของปัญหา

กำเนิดของการฟ้อนรำ เชื่อกันว่าคงจะสืบเนื่องมาจากการกระโดดโลดเต้น อันเป็นการแสดงออกของอารมณ์ที่แสดงความพึงพอใจของมนุษย์ในทุกชาติทุกภาษา ดังที่เรามีคำกล่าววว่า " เต้นแรง เต้นกา " ต่อมาจึงได้คัดแปลงการเต้นการรำนั้นให้คงตามตามความนิยมของแต่ละชาติ เพื่อให้เป็นที่เพลิดเพลินหรือเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในขั้นแรกการเต้นหรือการรำนั้นคงจะเป็นไปอย่างโดด ๆ ไม่เป็นเรื่องเป็นราว ครั้นต่อมาจึงปรับปรุงใหม่วิวัฒนาการโดยจัดให้เล่นเป็นเรื่องราวขึ้น โดยลักษณะเช่นนี้ละครจึงได้มีกำเนิดขึ้น และเชื่อกันว่ากำเนิดของการฟ้อนรำและละครไทยก็คงเป็นไปในทำนองนี้

แต่ด้วยเหตุที่ว่า ประเทศไทยกับประเทศอินเดียมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว อาทิ ศาสนา, ทำเนียบ, วรรณคดี ฯลฯ ยังเชื่อกันว่าไทยได้รับศิลปและแบบอย่างละครมาจากอินเดียอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งว่า

จะเห็นได้เป็นพยานชัดว่าเรื่องมาจากมัธยมประเทศทั้งสิ้น ข้อนี้ไม่เป็นที่น่าอายอันใด เพราะไทยเราเป็นพวกนักรบแท้จึงไม่มีเวลาจะคิดแต่งบทกลอนหรือคิดแบบละเมิ่งละครอะไร จนลงมาทางทิศใต้จึงมาประสบพบความรุ่งเรืองอันมาจากทางมัธยมประเทศ ก็รับเอาของเขามาทั้งสิ้นไม่ได้พยายามคิดใหม่ ไม่ใช่แต่มนโรรสเท่านั้นที่จะเป็นของไทยเราเอาอย่างอินเดีย ถึงโขนและละครก็ได้เขาเป็นครูเหมือนกัน ¹

---

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (พระนคร: ม.ป.ท. ม.ป.ป.), "กล่าวถึงนาฏกะ" หน้า 46.

อีกตอนหนึ่งจากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรง
ราชานุภาพว่า

อย่างหนึ่งเป็นกระบวนพ็อนรำของประชาชนในพื้นที่เมือง เช่นที่ราษฎร
รำซอหรือรำเลนแม่ศรีและรำเพลงเกี่ยวข้าว เหล่านี้เห็นจะเป็นกระบวนแบบ
รำของชนชาติไทยมาแต่ดึกดำบรรพ์ กระบวนรำอีกอย่างหนึ่งที่ใช้ในการพิธี
ตลอดจนมาจนที่เล่นระบำและโขนละคอนนั้นได้แบบอย่างมาจากอินเดีย¹

จากพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระนิพนธ์
ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ยกมาเป็นหลักฐานนี้แสดง
ให้เห็นแน่ชัดว่าศิลปในด้านการละครของไทยนั้นได้รับแบบอย่างมาจากอินเดีย แต่การ
ศึกษาถึงความสัมพันธ์ตลอดจนอิทธิพลของละครภารตที่มีต่อละครไทยในลักษณะใด และ
มีมากน้อยเพียงใดนั้นยังไม่เคยมีการกล่าวถึงมาก่อนเลย ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้เขียน
จึงได้เลือกทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อนี้

ว่าตามความเป็นจริงแล้ว การศึกษาในเรื่องภารตนาฏวิทยาในเมืองไทยนั้น
ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก คนไทยเพิ่งจะมีโอกาสได้รู้จักละครสันสกฤตเมื่อไม่นานมานี้เอง
กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นบุคคลแรกที่ได้นำความรู้ทาง
ด้านภารตนาฏวิทยามาเผยแพร่แก่คนไทย โดยทรงแปลบทละครสันสกฤต เรื่อง ปริยทรร-
ศีกา² จากฉบับภาษาอังกฤษออกเป็นภาษาไทย และทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้คนไทย

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ตำราพ็อนรำ
(พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466), "อธิบายตำนานการพ็อนรำ" หน้า 4.
(ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในวารพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระนงเยาวาเธอ
เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย ณ พระเมรุทองสนามหลวง)

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปริยทรรศีกา (พระนคร: โรง-
พิมพ์คุรุสภา, 2505).

ได้มีโอกาสรู้จักลักษณะบทละครสันสกฤตที่แท้จริง ทั้งด้านวิธีการแสดงและวิธีแต่งเรื่อง ดังนั้นจึงทรงรักษาวิธีการแปลอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ข้อความเหมือนต้นฉบับเดิมมากที่สุด และก็เป็นที่น่ายินดีว่าบทละครเรื่องนี้ได้บรรลุถึงจุดหมายที่พระองค์ทรงตั้งพระราชหฤทัยไว้ นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงมีพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับละครสันสกฤตประเภทหนึ่งคือ "นาฏกะ" ไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง ศกุนตลา ตอน "กล่าวควยนาฏกะ" ¹ เป็นการช่วยเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องละครสันสกฤตให้มากยิ่งขึ้น

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่า การศึกษาในเรื่องนี้ไม่ได้ดำเนินสืบหน้าต่อไปเท่าใดเลย จนกระทั่งมาถึงสมัยปัจจุบันจึงมีท่านผู้รู้หลายท่าน เช่น นายสนิท อัญโพธิ์ ได้เขียนบทความสั้น ๆ แต่มีคุณค่าอย่างยิ่ง กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์กับนาฏศิลป์การตะไว้นับบทความเรื่อง "การละเล่นสมัยอยุธยา" ² และ "กำเนิดนาฏศิลป์ไทย" ³ และในปี 2511 ศาสตราจารย์ แสง มนวิthur ได้แปล คัมภีร์นาฏยศาสตร์ ⁴ จากฉบับภาษาสันสกฤตมาเป็นภาษาไทย ความสำคัญของคัมภีร์นี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเชื่อว่าน่าจะมีอิทธิพลต่อตำรานาฏศิลป์ไทย ดังที่ทรงนิพนธ์ไว้ในตอนหนึ่งของ ตำราพ่อนร่า ว่า

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ศกุนตลา (พระนคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), "กล่าวควยนาฏกะ", หน้า 38-53.

² สนิต อัญโพธิ์, "การละเล่นสมัยอยุธยา" รวมปาฐกถางานอนุสรณ์อยุธยา 200 ปี 2 เล่ม (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), เล่ม 2, หน้า 1-61.

³ สนิต อัญโพธิ์, "กำเนิดนาฏศิลป์ไทย" ลี้กฤตธี 60 (พระนคร: ก้าวหน้า, 2514)

⁴ แสง มนวิthur (ผู้แปล), นาฏยศาสตร์ (พระนคร: กรมศิลปากร, 2511)

ตำราวิทยาศาสตร์ซึ่งพวกพราหมณ์ชาวอินเดียนำมาแสดงในสยามประเทศนี้
รูปตำราจะเป็นอย่างไรไม่มีทางที่จะทราบชัด เพราะเวลาล่วงมาช้านานและ
เป็นการกอนสมัยที่ใช้วิธีพิมพ์หนังสือ ในขั้นต้นความรู้ตำหรับตำราอันใดก็เป็น
แต่อาศัยสาชยายทรงจำไว้ ฤๅแม่จะใคร่เขียนลงเป็นตัวอักษรก็มีน้อยฉบับไม่
แพร่หลาย ถึงกระนั้นก็ยังมีเค้าเงื่อนพอจะสันนิษฐานได้ว่า ตำราวิทยาศาสตร์ที่
พวกพราหมณ์ชาวอินเดียนำมาได้นั้น คงจะได้แปลออกเป็นภาษาไทยทั้งคัมภีร์
ฤๅแต่บางส่วน แลวบอกเล่าสั่งสอนกันสืบมา ความชอบที่กล่าวมานี้รู้อยู่ด้วยมี
ตำราตำราของไทย และมีชื่อสำหรับเรียกหาต่าง ๆ ทำนองเดียวกับตำรา
นาฏศาสตร์ของชาวอินเดียนั้น เป็นแต่มาแปลงชื่อเรียกเป็นภาษาไทยอันเป็น
ธรรมดาของการแปลชื่อตำราในภาษาไทยซึ่งคล้ายกับชื่อตำราของชาวอินเดียนั้น
ก็ยังไม่ปรากฏอยู่หลายชื่อ ทั้งนี้เป็นหลักฐานว่าตำราของไทยเดิมแปลมาแต่
ตำราวิทยาศาสตร์ของอินเดียนั้น ¹

ในปี 2511 คุณหญิงคุณหญิง มาลากุล ได้แปลบทละครสันสกฤตเรื่องหนึ่งจากคณัมบั
ภาษาสันสกฤต คือเรื่อง สวัปนะवासวตัตตา ² นับเป็นบทละครสันสกฤตเรื่องที่ 2 ที่คนไทย
ได้มีโอกาสดูรู้จัก นอกจากเรื่อง ปริยทรรคिका ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า-
อยู่หัว

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำราพจนานุกรม
(พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466), ตอนที่ 2, "ว่าด้วยตำราของไทย"
หน้า 38. (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในวารพระราชนานเพลิงศพ สมเด็จพระ
เจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย ณ พระเมรุทอง-
สนามหลวง)

² คุณหญิง คุณหญิง มาลากุล (ผู้แปล), สวัปนะवासวตัตตา (พระนคร: คณะกรรม-
การแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, 2511)

ถึงแม่พระราชินีพันธุของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และหนังสือของท่านผู้บางท่านจะไต่ถวิลถึงภารตนาฏวิทยาไวบ้าง แต่ก็เป็นแต่บางส่วนของละครภรรตตามทฤษฎีการเขียนเท่านั้น ยังไม่ละเอียดหรือกว้างขวางเพียงพอ คั้งนั้นในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้เขียนจึงมีความปรารถนาที่จะให้การศึกษาในค้านนี้เผยแพร่ออกไปอย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อีกทั้งต้องการเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจเกี่ยวกับละครภรรตในค้านที่มีอิทธิพลและความสัมพันธ์กับละครไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ และการทำวิทยานิพนธ์ตามหัวข้อคั้งกล่าวผู้เขียนได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับละครภรรต และองค์ประกอบของละครภรรต เช่น การโหมโรง, การเบิกโรง และ ลักษณะปลีกย่อยต่าง ๆ ของบทละคร เป็นต้น อีกทั้งยังได้เสนอเนื้อเรื่องย่อของบทละครแต่ละเรื่องซึ่งผู้เขียนได้หยิบยกมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งคาดว่าจะมีผลทำให้ละครภรรตเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น

อย่างไรก็ดี วิทยานิพนธ์เล่มนี้อาจจะมีส่วนขาดตกบกพร่องอยู่ไม่เป็นผลบริบูรณ์ทุกแง่ทุกมุมตามผู้เขียนได้คั้งความปรารถนาไว้ ทั้งนี้เพราะความขาดแคลนตำราทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศบางฉบับ ซึ่งหาไม่ได้ในหอสมุดต่าง ๆ ในประเทศไทย นับว่าอยู่ในกรณีพิเศษที่ผู้เขียนจะเสาะแสวงมาได้ โดยเฉพาะตำราภาษาไทยนั้น นอกจากหนังสือ ตำราพจนานุกรม ¹ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ อธิบายนาฏศิลป์ไทย ² และบทความเรื่อง "การละเล่นสมัยอยุธยา" ³, "กำเนิดนาฏ-

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ, ตำราพจนานุกรม (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466). (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในวารพระราชนานเพลิงศพ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย ณ พระเมรุทองสนามหลวง)

² ธนิต อยู่โพธิ์, อธิบายนาฏศิลป์ไทย (พระนคร: กรมศิลปากร, 2491)

³ ธนิต อยู่โพธิ์, "การละเล่นสมัยอยุธยา" รวมปาฐกถางานอนุสรณ์อยุธยา 200 ปี. 2 เล่ม. (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510) เล่ม 2, หน้า 1-61.

ศิลป์ไทย" ¹ ของ นายชนิต อู่โพธิ์ และหนังสือเรื่อง การละเล่นของไทย ² ของ นายมนตรี ตราโมท ซึ่งใช้เป็นพื้นฐานในการรวบรวมข้อเท็จจริงสำหรับเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้แล้ว ยังไม่ปรากฏว่ามีหนังสือของผู้ใดอีก

การที่ไม่มีผู้สนใจศึกษาค้นเขียนขึ้นอีก น่าจะเป็นเพราะความเชื่อถือของคนไทยที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณว่า เรื่องโขนละครที่อนันต์นั้นเป็นความรู้ของคนชั้นต่ำ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าไว้ ดังที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงอธิบายไว้ในลายพระหัตถ์ประทานพระยาอนุমানราชชนไวในหนังสือเรื่อง บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ว่า

ท่านอยากได้ตำรารองรำ แต่ท่านหาไม่ได้ เห็นก็ชอบกล ที่ตำราหมอดูและตำรายา ทำไม่จึงมีคกคั้น ส่วนตำรารองรำทำไม่จึงไม่มี คิคคูกก็เห็นเหตุ อันตำรานั้นก็เหมือนกันกับสิ่งทั้งปวงเมื่อมีต้องการจึงมีจำหน่าย อันวิชาหมอดูหมอดูยานั้นเป็นวิชาชีพแห่งพลเรือน มีคนต้องการจึงมีคนเขียนจำหน่ายให้แก่กัน ส่วนวิชาการองรำนั้น เป็นวิชาของทาสสำหรับบำเรอความสุขให้แก่นายคน พลเรือนยอมเกลียดกลัวจนมีคำสอนว่า "อย่าตีกดองแขก พาให้ใจแตก มันไม่เป็นผล" ดังนี้เป็นต้น เพราะเห็นว่าการองรำไม่คิไม่มีใครต้องการจึงไม่มีคนเขียนตำราเพื่อสั่งสอน ³

¹ ชนิต อู่โพธิ์, "กำเนิดนาฏศิลป์ไทย" คึกฤทธิ์ 60 (พระนคร: ก้าวหน้า, 2514).

² มนตรี ตราโมท, การละเล่นของไทย (พระนคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ. 5 เล่ม (พระนคร: สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2506), เล่ม 1, หน้า 239-40.

ปัญหาในเรื่องตำราต่างประเทศก็เช่นเดียวกับตำราไทย กล่าวคือ เทาที่เห็นอยู่นี้มีจำกัด และบางเล่มก็เป็นภาษาสันสกฤตไม่มีฉบับแปล ดังเช่น คัมภีร์นาฏยศาสตร์ ของภรตมุนี ซึ่งเป็นตำราสำคัญเกี่ยวกับละครภรตตะ แต่ผู้เขียนก็ไม่สามารถที่จะหาต้นฉบับที่มีเนื้อความบริบูรณ์ได้ทั้ง 37 อชฺยายะ เพราะคัมภีร์นี้ได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษเพียง 27 อชฺยายะ และไม่มีอยู่ในหอสมุดแห่งใด ๆ ในเมืองไทยเลย ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องอาศัยแต่ คัมภีร์นาฏยศาสตร์¹ ฉบับแปลเป็นภาษาไทยซึ่งศาสตราจารย์ แสง มนวิฑูร ใ้แปลไว้เพียง 7 อชฺยายะเท่านั้น² (เพราะมีต้นฉบับในหอสมุดแห่งชาติเพียง 7 อชฺยายะ)

หนังสืออ้างอิงอีกเล่มหนึ่งซึ่งผู้เขียนไม่สามารถแสวงหาได้ คือ คัมภีร์สาहितย-พรวรรณ ซึ่งมีเนื้อความกล่าวถึงละครสันสกฤตประเภทหนึ่ง คือ "อรรูปกะ" แต่ในเรื่องนี้ผู้เขียนก็ได้อาศัยหลักฐานอ้างอิงจากหนังสือเรื่อง Selected Specimens of the Hindus ตอนนวนิยาย "Treatise on the Dramatic System" ของ H.H. Wilson³ ซึ่งได้กล่าวถึงละครอรรูปกะไว้ละเอียดพอสมควร

เนื้อหาส่วนใหญ่ของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มุ่งพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างละครไทยและละครภรตตะ และได้กล่าวถึงรายละเอียดของละครภรตตะและละครไทยเท่าที่จะ

¹ แสง มนวิฑูร (ผู้แปล), นาฏยศาสตร์ (พระนคร: กรมศิลปากร, 2511)

² ว่าตามที่จริงแล้ว เนื้อความใน 7 อชฺยายะใน นาฏยศาสตร์ ของศาสตราจารย์ แสง มนวิฑูร มีสาระสำคัญเกี่ยวกับละครภรตตะพอสมควร และได้รับการอ้างอิงบ่อยครั้งด้วยกัน ส่วนอชฺยายะที่เหลือผู้เขียนได้ทราบว่าเป็นการขยายเนื้อความในอชฺยายะตน ๆ

³ H.H. Wilson เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านละครสันสกฤตคนหนึ่ง ผลงานที่มีชื่อเสียงของเขานอกจากเรื่อง Selected Specimens of the Hindus แล้วยังมีเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น The Meghadūta (เมฆพุก) และ Viṣṇu-Purāna (วิษณุปุราณะ) เป็นต้น

สามารถทำได้ นับตั้งแต่ประวัติของการฟ้อนรำ, ความเป็นมา, องค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ของละคร เช่นวิธีการแสดง, โหมโรง, เบิกโรง และลักษณะปลีกย่อยต่าง ๆ ของละคร

อนึ่ง คำว่า "ภารตะ" ที่ปรากฏที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ หมายถึงอินเดีย (คำว่า "ภารต" มาจากคำว่า "ภรต" ซึ่งเป็นพระนามของจักรพรรดิองค์แรกของอินเดีย พระภรต เป็นโอรสของหุยังต์ และ ศกุนตลา ซึ่งเป็นพระเอกและนางเอกในนาฏกะเรื่อง ศกุนตลา ของกาลิทาส และพระภรตนี้เองเป็นต้นวงศ์ของพวกกษัตริย์เการพและปาณฑพ ผู้ทำสงครามกันในมหากาพย์เรื่อง "มหาภารตะ" บรรดาผู้ที่สืบเชื้อสายจากพระภรตได้ชื่อว่า "ภารตะ" ในปัจจุบันคำว่า "ภารตะ" (ภารตวรรษ) ยังเป็นชื่อที่ชาวอินเดียนิยมเรียกชื่อประเทศของเขาอยู่) ดังนั้นละครภารตะจึงหมายถึงละครอินเดีย ซึ่งรวมทั้งละครที่จำแนกตามทฤษฎีการ แสดง ¹ และตามทฤษฎีการเขียน ส่วนละครสันสกฤตนั้นผู้เขียนใช้ในความหมายเดียวกับ "ละครตามทฤษฎีการเขียน"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ละครที่จำแนกตามทฤษฎีการแสดงนี้ในตำราต่างประเทศเรียกว่า "dance"